

PESTI SZÍNHÁZ

A VIGSZÍNHÁZ KAMARASZÍNHÁZA

V. VÁCI UTCA 5. TELEFON: 180-292

1979. január 20-án, szombaton este 7 órakor először:

ÖRKÉNY ISTVÁN:

PISTI A VÉRZIVATARBAN

Groteszk játék 2 részben

Pistipistipistipisti

pistipistipistipistipistipistipistiPISTI **TORDY GÉZA**

Néhány előnyös, illetve nem előnyös
jellemvonása:

A tevékeny PISTI **BALÁZS PÉTER**

A félszeg PISTI **GARAS DEZSŐ** m. v.
érdemes művész

A kimért PISTI **SZOMBATHY GYULA**

Néhányan azok közül, akik fölzaklatták
Pisti békességét, illetve, éppen
ellenkezőleg, jó hatással voltak rá:

Papa **MIKLÓSY GYÖRGY**

Mama **SZEGEDI ERIKA**

A szőke lány **HALÁSZ JUDIT**

Rizi **GOBBI HILDA** m. v.
Kossuth-díjas, kiváló művész

Egy férfi **SÖRÖS SÁNDOR**

Még egy férfi **SZAKÁCSI SÁNDOR**

Egy fiatal nő **PEREMARTONI KRISZTINA**

Még egy fiatal nő **KOVÁCS NÓRA**

Kislány **VADAY VIKTÓRIA**

Kisfiú **FORGÁCS GYURI**

Díszlet: **FEKETE TAMÁS** m. v.

Jelmez: **KEMENES FANNY** m. v.

Zenét összeállította: **ZSEDÉNYI ERZSÉBET**

Szenikus: **ÉBERWEIN RÓBERT**

A rendező munkatársa: **DEÁK RÓZSA** Dramaturg: **RADNÓTI ZSUZSA**

Rendezte:

V Á R K O N Y I Z O L T Á N

kétszeres Kossuth-díjas, kiváló művész

ÖRKÉNY ISTVÁN:

P I S T I

A VÉRZIVATARBAN

Örkény István „Pisti a vérzivatarban” című színjátéka voltaképpen önéletrajz. Tegyük hozzá: groteszk önéletrajz. Tegyük hozzá még azt is, hogy kollektív groteszk önéletrajz, mert nemcsak olyan eseményeket ábrázol, amelyeket az író — vagy a színész és a néző megélt, hanem olyanokat is, amelyet megélhetett volna. Más szóval, e darab szereplői mindannyian a kortársaink.

Mindabból, ami a múltunkból közös, az író kiemeli azokat a helyzeteket, amelyek — akár átéltük őket, akár hallomásból ismeretesek — az **Én**-nek, tehát mindannyiunknak módot adtak arra, hogy válasszunk, döntsünk, ítéljünk. Minthogy ez a döntés sokszor egész sorsunkra, mi több, még az ország sorsára is kihatott, a darabnak, melyet ugyan első jelenetétől az utolsóig végig nevetünk, megvan a maga rejtett tanulsága, és általános érvényű útmutatása.

Találkozunk Pistivel, a darab főhősével, amikor első szerelmes randevújára indul, majd amikor háremet alapít, hogy a többnejűséget is kipróbálja. Pisti mindent másképpen és jobban akar megcsinálni, mint ahogy mások szokták; ebbe azonban mindig belebukik, sőt, bele is hal, amit azonban nem kell nagyon komolyan venni, mert mindig feltámad, hogy újra kezdje életét. Ilyenkor mindig meghallgatja Rizinek, a jósnőnek tanácsait; az ő sugallatai irányítják Pistit a háborúban és békében, jóban és rosszban, még akkor is, ha ezek a „sugallatok” nem mindig hoznak szerencsét.

Pisti azonban túlél minden vérzivatar^t. E szó különben Berzsenyinek „A magyarokhoz” szóló híres verséből való: „Nyolc századoknak vérzivatarja közt Rongált Budának tornyai állanak.”

Buda áll, Pisti él, — még hozzá sikerül olymódon élnie, hogy amit negyedmagával kezdett el (a Tevékeny, a Féltség és a Kimért Pistivel, szerepjátszásának e megszemélyesített változataival), azt a sorsot végül hazugság és szerepjátszás nélkül, egy néven és egy személyben élhesse tovább.

32299

1976. 5. 40.

A műsorfüzetet szerkeztette: Böhm György

A fotókat készítette: Keleti Éva

Felelős kiadó: Lázár Egon

Egyetemi Nyomda — 79.3933

Felelős vezető: Sümeghi Zoltán igazgató

ÖRKÉNY ISTVÁN PISTI A VÉRZIVATARBAN

PESTI SZINHÁZ

Szombathy Gyula

Tordy Géza

Balázs Péter

Garas Dezső

Gobbi Hilda

ÖRKÉNY ISTVÁN

„PISTI A VÉRZIVATAR- BAN”

A mi kritikai életünk hőfoka (különösen a színikritikáé) langyos. Nem nagy a különbség, akár a hideg-, akár a melegvizet csapot nyitom ki. Szigorú, éles vagy alatt sose volt részem, kivéve az ötvenes éveket, de akkor sem **művészi**, hanem pláne durva bírálatban egész írói pályám **politikai** vétkeim miatt. (Remélem, hogy ezt a ténymegállapítást épp most, új darabom bemutatása előtt, leendő kritikusaim nem tekintik biztatásnak, hogy – „ha neked ez kell, hát megkapod!” felkiáltással agyonverjenek.)

Tőlünk nyugat felé nem ilyen kíméletes a tónus. Igaz, hogy prózai vagy drámai műveimet sokkal többször dicsérték, mint gáncsolták – de ha gáncsoltak, azt megemlegettem. Például, a „Macskajáték” londoni bemutatója után – ahol pedig a csodálatos Elisabeth Bergner játszotta Orbánné szerepét – ezt olvashattam a másnapki lapokban: „Pont ezt a híg szírupot, ezt a nyavalygós érzelmességet kellett külföldről importálnunk?”

Buktam én persze másutt is, de ebben a londoni balsikerben mondjuk, felerésben épp a nagy Bergner volt a ludas, aki Orbánné jellemével szöges ellentétben végigkönnyezte a darabot, siratva a szép, elmúlt ifjúságot. Mégis, ő kapta a dicséreteket, én pedig a fricskát.

Itthon azonban mindig izgatottság nélkül kezdtem bele a rólam írottak olvasásába. Így volt ez eddig. Most, úgy vélem, másképpen lesz. „Pisti a vérzivatarban”

című darabomat játszani ugyan még nem játszották, de nyomtatásban már kétszer megjelent, így aztán (szóban és írásban) kapott már jó néhány kritikát, – még hozzá egymással homlokegyenest ellenkezőket. Akadnak szép számmal, akik életem főművének tartják, de őket nem idézem, mert minálunk mindenki csak azt szereti olvasni, amikor egy író jól lepocskondiáznak – mint ahogy voltak is, akik „zsákutcának, életem mélypontjának” minősítették a darabomat, vagy „odavetett, szedett-vedett elmefuttatások” és szórazózkodó Egyperces novellák sorozatának.

Szokatlan minálunk, hogy ilyen kontraszthatása legyen egy írásműnek. Sosem tetszelegtem „a meg nem értett író” hálás szerepkörében, de most tagadhatatlan, hogy valamilyen félreértés csúszott az írói szándék és annak hatása közé. Sokan épp azt kérik számon, aminél a darab **több akar lenni**: az elmúlt ötvenhatvan év magyar történelmének parafrázisát, két emberöltő groteszk, nevetgető (sokszor hátborzongatóan nevetgető) ábrázolását.

Nem is egészen alaptalanul. Például, engem Istvánnak hívnak, hősömet pedig Pistinek; kézenfekvő tehát a föltevés, hogy valamiféle önéletrajzot, ironiával átszőtt memoárt akartam színpadra vinni. Belátom, így is van értelme a darabnak, hiszen ami a színpadon történik, azt vagy átéltem, vagy átélhettem volna – az epizódok tehát összecsengenek az elmúlt idők jó néhány emlékezetes eseményével. Így tehát, aki nem akar **mögéjük** nézni, még így is eltölthet egy – remélem – kellemes estét.

Ennél többre vágytam, de mi másról írhattam volna? Itt élünk, egy asztalnál ülünk, ugyanazt a partit játszunk ugyanazzal a kártyapaklival, és nekem épp ez a leosztás jutott. Így hát csak azokban a helyzetekben tudok tájékozódni, amiket a történelem fölkinált nekem.

Tordy Géza

Szombathy Gyula

Jelenet az előadásból

De történelmet írni? Ez a történészek dolga, nem az íróké. Gyanítom, hogy Stendhalnak a waterloo-i csata csak arra kellett, hogy a „történelemből” mit sem értő, de hősi babérokra vágyó Fabrizio del Dongo odamenjen egy ismeretlen őrmesterhez, és föltehesse neki ezt a tünényes kérdést:

– Uram! Most először vagyok csatában. De mondja: igazi csata ez?

Úgy vélem, a történetírókra a csata kimenetele tartozik; ez győz, amaz veszít. Az íróra, hogy **hősét** bemutassa, akár győztesként, akár vesztesként vesz részt az ütközetben.

En sem akartam tehát élethű történelmi tablókát festeni, hanem e tablókba beleszületett, belehajított, belekényszerített **én** (vagyis: idegzet + jellem + alkát, tehát **személyiség**) körképét, tudathasadását, állapotrajzát, ebbe való belepusztulását, vagy ebből való fölgögyülését nyomon követni, ahogy Pisti (2. felvonás) egy apróhirdetés nyomán magára talál, a **négyből** egy Pistivé válik.

E század eseményeiből csak az **alaphelyzeteket** választottam ki; hogy mutató-sabban fejazzem ki magam, az archesituációkat. Olyanokat tehát, melyek nemcsak most, és velünk, magyarokkal, hanem máskor és más égtájak alatt is kialakulhattak volna. Alfred Jarry, a modern drámaírás egyik alapító tagja, azt mondta a nézőknek az „Übű király” bemutatóján: „Történik Lengyelországban, vagyis sehol”. Én viszont így kiáltanék le a nézőtérre: „Történik Magyarországon, azaz mindenhol”.

Aki a színlapot elolvassa, látni fogja, hogy nem **egy** Pisti szerepel rajta, hanem **négy**. Sokan kérdezték már, miért? Hiszen egy drámában egy személynek csak egy neve szokott lenni. Ezúttal azonban nemcsak a nevük azonos, hanem mind a négyen egymásnak kortársai, és nagyjából hasonlóak az élményeik, emlékeik, tapasztalataik. Csak a magatartásuk különböző.

„Tudathasadásuknak” azonban semmi köze a szizofréniához, mert az lelki betegség, ők viszont egészségesek. Még Freudhoz sincs közük; ők tehát nem a Tudatos Én, a Felettes Én és az Összami megismerésének. Illetve, annyi köztük mégis van Freudhoz, hogy ő fedezte föl szellemi lényünk valóságát, mely nem valami oszthatatlan és egynemű „jó” vagy „gonosz” jelenség, hanem egymástól különböző, sőt ellenséges erők drámai küzdőtere. Ezek elválását, egymással ütközését Somlyó György „egy történelmileg hosszan lappangó folyamat láthatóvá vált betetőzésének” nevezi a portugál költő, Fernando Pessoa verseiről írott tanulmányában.

Pessoa ugyanis négy néven írt (Pessoa, Ricardo Reis, Alvaro de Campos, Alberto Caeiro) és négy néven lett világhírű költő, négyféle, egymáshoz nem is hasonló verseivel. Én is jól emlékszem még arra a kitűnő német regényíróra, aki hét néven adta ki könyveit. (Kurt Tucholski, Peter Panter, Theobald Tiger maradt meg közülük emlékezetemben.) Minálunk Weöres Sándor egy múlt századbéli, képzelt költőnő, Lónyay Erzsébet bőrébe bújva írta meg irodalmunk egyik remekművét, a Psychét. Ezek mind a XX. század szülöttei; igaza van tehát Somlyónak, hiszen amióta rájöttünk a valóság többféle értelmezésére, azóta a valóságot értelmezni akaró ember egyetlen testben élő személyisége is több egyéniség eltérő, egyidejűleg létező látás-, gondolkodás- és cselekvésmódjában nyilvánul meg.

Jelenet az előadásból

Tordy Géza
Halász Judit
Szombathy Gyula
Peremartoni Krisztina

Jelenet az előadásból

Miklósy György
Szegedy Erika
Gobbi Hilda

Tordy Géza
Halász Judit

Halász Judit
Balázs Péter

Balázs Péter
Miklósy György
Szegedy Erika
Gobbi Hilda

Hadd idézzem – Somlyó fordításában –
Pessoát:

„Elunja az ember
mindig egy helyen,
mindig-önmagát
ne unná sosem?
Egynek lenni: börtön,
én, az: senki sem.
Futva élek inkább,
de egyenesen.”

És most újra a darabról szólok – illetve, előbb még magamról. Még soha életemben le nem írtam (és ki se mondtam) e két szót: „német fasizmus”. A fasizmus nem német, mert a német nép nem a gyilkosoké, hanem a költők és filozófusoké. Az csak a történelem iszonyú paradoxona, hogy az a német Pisti, akit az imént még Hegelnek és Hölderlinnek hívtak, a Kristályéjszakán – amelynek most, amikor e sorokat írom, épp negyven éve – fölverte álmából, összeterele és halomra látte Berlin zsidó lakóit. De német katona volt az a Pisti is, aki elfogott jugoszláv partizánok kivégzésekor kilépett a kivégző osztagból és beállt meghalni a halálukat várók közé. Azt a fényképet, mely őt a partizánok között megörökítette, egy kedves írórtársam, Hernádi Gyula mutatta meg nekem.

Jómagam is, kétszázhuszad magammal, egy olyan munkásszázadban szolgáltam az oroszországi harctéren, melynek legénysége azt az ígéretet kapta, hogy mielőtt egy sem marad a kétszázhuszból, ők hazajöhetnek és leszerelnek. Voltak Pistik, akik a maguk századát kiirtották; a mieink nem ilyen Pistik voltak. Januárban, amikor a szovjet offenzíva megindult, csak azzal a hattal voltunk kevesebben, akiket a túlparti mesterlövészek találtak telibe.

Mindabból, amit fentebb elmondtam, azt a Pistit léptettem föl a darabomban, aki a kivégzők közül a kivégzendők sorába állt át, jeléül, hogy testünknek több magunkkal vagyunk a lakói. Állha-

tunk a barikád innenső vagy túlsó oldalán, egy időben és egy személyben, „ki merre fordul, aszerint”, ahogy darabom mottójában írtam. Korunkat a történészek „átmeneti kornak” nevezik; más szóval, most cseppfolyós állapotú az a lét, mely egykor szilárd volt, és egyszer majd újra megszilárdul.

Tudjuk, hogy a régi görögök még nem éltek ebben a lelki válságban, sőt – fénykorában – még a jó módú polgárság sem. Az én látóhatárom ugyan csak a nagyszülőim otthonát fogja be, akik gyártulajdonosok voltak, és nem ismerték a lelkiismeret háborgásait. Apai nagyapám Szolnokon szeszt, az anyai a felvidéki Verébelyen ecetet gyártott. Már az érsekújvári állomáson ki volt ragasztva a plakát:

Három régi szó:

Pető ecet jó.

De nemcsak az ecetjük volt jó, hanem az éjszakai álmuk és a nappali közérzetük is. Világuk rendíthetetlennek és örök-érvényűnek látszott; nem a háborútól vagy a forradalomtól féltek, hanem az elhízástól. A jó ecetért járó haszonért és megbecsülésért a teljes lelki egyensúlyt kapták cserébe; eszükbe sem jutott, hogy személyiségük felelhető vagy elnegyedelhető lenne, s hogy járhatnak egy ruhában és cipőben, de négy más-más élet-rajzzal. Ez volt az, ami véget ért az én világra jövetelem után: **a régi szép idő.**

A négy Pisti ebbe nem kóstolt bele. Ők már kortársaink, századunk fiai. Megtanulták Einsteintől, hogy a fény parányi **testecskéiben** és ugyanakkor **testetlen** hullámokban sugáriznak, tehát két egymást kizáró igazság is lehet igaz. Továbbá, attól a bizonyos bécsi pszichológustól, hogy ők nem jöke **vagy** rosszak, hanem jöke **és** rosszak; szívükben összefér a megváltó Messiás és a gázkamrát kezelő fennevad: Átélték két világháborút és néhány forradalmat; ezenközben arra is rájöttek, hogy ugyanaz a Pisti állhat a barikád innenső és túlsó oldalán. („Pisti a vérzivatarban”, 2. felv.). Ahogyan – és milyen szépen! – megírta ezt már Karinthy! „És akkor zúgás támadt, s mint a mennydörgés zengett föl a sokaság. És a sokaság ezt kiáltá: »Barrabást!» És rémülten néztek egymásra, mert külön-külön mindegyik azt kiáltotta: »a názáretit!«”.

Ezek a prózai előzmények. Én persze, minthogy a dráma színpadra való, azokat a **drámai** pillanatokot gyűjtöttem össze, amelyek ezt az ősidők óta lappangó, de csak korunkban észlelhetővé vált lelki hasadást, vagy inkább robbanást, ábrázolják és értelmezik. Úgy látszik, ha nem is tudatosan, de már régóta készültem erre a föladataira, mert jó néhány „egyperces novellám” épp az ilyen szituációkról szólt. Ezeket bele is illesztettem a „Pisti a vérzivatarban” mozaik-cselekményébe, de nem odavetetten, szedett-vedetten, hanem kronológikus rendben, gondosan megtervezve, mintha egy lassított filmen mutatnám be egy sziklarobbanás folyamatát.

Remélem, a másik bírálóm is tévedett, amikor pályám mélypontjaként marasztalta el művemet (melyet pályám legnehezebb vállalkozásának érzek), de abban biztosan igaza volt, hogy „**Az ember tragédiájának** groteszk újraélését” ismerte fel benne. Mindmáig ő az egyetlen, aki észrevette, egy barátomon kívül, hogy valóban Madách szellemének hódolva próbáltam az ő kronológikus képekre bontott drámai szerkezetét – erőmhöz képest – követni, s egy évszázaddal későbbi látásmóddal „újraélni”.

És hogy most már semmit se hallgassak el: azok, akik e darabtól nem voltak elragadtatva, nemcsak tartalmában, hanem még a címében is találtak kivetnit valót. A „Pistit” még csak lenyelték volna, de a „vérzivatar” már torkukon akadt. „Hát csupa vérzivatarból állt az életünk?” – kérdezték fejcsóválva. „Hát nem?” – kérdeztem én.

Mi mást mondhattam volna? Hiszen e szó a romantika korából való, s azóta megszűnt a magyar nyelv szava lenni. Talán már sok is lesz a jóból, ha még egy klasszikust szólítok elő a védelem tanújául. Én e szót Berzsenyi Dánieltől kértem kölcsön, mégpedig azért, mert „A magyarokhoz” szóló versének második szakaszában szinte mindazt, amit fentebb elmondtam, és amiről a darabom szól, ő már kimondta:

„Nyolc századoknak vérzivatarja közt
Rongált Budának tornyai állanak,
Ámbár ezerszer vak tüzedben
Véreidet, magadat tiportad”.

**rádió-
és
televízió-
újság**

rtv **rtv** **rtv**

rtv

**A rádió és televízió
részletes heti műsora,
riportok, műhelytitkok,
előzetes műsorajánlatok.**

rtv **rtv** **rtv**

*Színházban, hangversenyen és a hétköznapiakon is
JÓL ÖLTÖZÖTT ÉS CSINOS LESZ,
ha a Fővárosi Kézműipari Vállalat felvámosi szaküzleteiben
választ ELEGÁNS, DIVATOS MODELLEKET!*

CHARME Modell és Divatbolt: V, Váci utca 10.

BELVÁROS Modellbolt: V, Városház utca 16.

Kis szelviárk — NAGY VÁLASZTÉKBAN!

Import készülékek javítását és áthangolását vállaljuk

**Bp. V. Váci utca 71.
Telefon: 181-090**

